

УДК 378.011.31:159.9.072

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2025.1.22>

Людмила ШВИДУН

доктор філософії, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, м. Дніпро, Україна, 49000

ORCID: 0000-0002-7286-8103

Ольга ВІНОГРАДОВА

старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, м. Дніпро, Україна, 49000

ORCID: 0000-0001-8705-1334

Бібліографічний опис статті: Швидун, Л., Виноградова, О. (2025). Професійний розвиток педагогів засобами тренінгових технологій. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 1, 157–162, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2025.1.22>

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГІВ ЗАСОБАМИ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті зосереджено увагу на тренінгових технологіях, які можуть стати ефективним засобом якісного професійного вдосконалення освітян, але за умови поновлення методики їхньої організації, підготовки та проведення в освітній сфері. Акцентовано, що в національній системі освіти накопичений великий досвід організації та проведення тренінгів, але він стосувався мирного життя. На думку авторів, недостатньо уваги приділяється дослідниками питанням вивчення тренінгових технологій в умовах війни як кризової ситуації, їхнього впливу на професійний розвиток педагогів у динамічних та бурхливих аспектах сучасного життя. Крім того, увагу сфокусовано на колективній роботі тренінгової групи, яка в підсумку має сформувати певне бачення з теми дискусії, на відмінностях традиційного навчання та тренінгових заняттях. Підкреслено, що тренінги дозволяють розвивати в учасників креативне та критичне мислення, вміння комунікувати між собою, висловлювати власні думки, здійснювати індивідуальний підхід, що надзвичайно важливо в кризових ситуаціях людського буття, які зараз переживає український народ та національна освіта, зокрема. Схарактеризовано певні види тренінгів, які, на думку авторів, є актуальними та цікавими для педагогів у час повномасштабної війни, йде мова, зокрема, про групи тренінгів особистісного зростання, соціально-психологічні тренінги, тренінги професійного педагогічного спілкування тощо. Зроблено спробу розкрити деякі питання проведення тренінгів у дистанційному форматі, що стали можливими в результаті масового використання в освітній галузі інформаційно-комунікаційних технологій, увагу звернено на позитивні та негативні аспекти тренінгових технологій онлайн. Зокрема, зазначено, що проведення онлайн-тренінгів дозволяє створити безпечні умови для його учасників, розширити географію та зекономити часові та фінансові витрати. З іншого боку, тренінги онлайн не можуть повністю забезпечити прямий контакт, а деякі тренінгові методи важко реалізувати в такому форматі. Встановлено, що використання тренінгом активних та інтерактивних методів навчання дозволяє йому стати ефективним засобом якісного професійного вдосконалення вчителів, вихователів закладів дошкільної освіти як фахівців.

Ключові слова: професійний розвиток педагогів, тренінгові технології в освіті, тренінги та їх види, вчителі початкових класів, вихователі ЗДО.

Lyudmila SHVYDUN

Doctor of Philosophy, Associate Professor at the Department of Preschool and Primary Education, Communal Institution of Higher Education “Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council”, Volodymyra Antonovycha str., Dnipro, Ukraine, 49000

ORCID: 0000-0002-7286-8103

Olga VYNOGRADOVA

Senior Lecturer at the Department of Preschool and Primary Education, Communal Institution of Higher Education “Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council”, Volodymyra Antonovycha str., Dnipro, Ukraine, 49000

ORCID: 0000-0001-8705-1334

To cite this article: Shvydun, L., Vynogradova, O. (2025). Profesiinyi rozvytok pedahohiv zasobamy treninhovykh tekhnolohii [Professional development of teachers by means of training technologies]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 157–162, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2025.1.22>

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS USING TRAINING TECHNOLOGIES

The article focuses on training technologies that can become an effective means of high-quality professional development of educators, but subject to updating the methodology of their organisation, preparation and implementation in the educational sphere. It is emphasised that the national education system has extensive experience in organising and conducting trainings, but it was associated with peaceful life. According to the authors, researchers do not pay enough attention to the study of training technologies in the context of war as a crisis situation, their impact on the professional development of teachers in the dynamic and turbulent aspects of modern life. In addition, attention is drawn to the collective work of the training group, which should ultimately form a certain vision of the topic of discussion, as well as to the differences between traditional teaching and training sessions. It is emphasised that trainings allow participants to develop creative and critical thinking, the ability to communicate with each other, express their own opinions, and exercise an individual approach, which is extremely important in the crisis situations of human life that the Ukrainian people and national education in particular are currently experiencing. The authors describe certain types of trainings that, in their opinion, are relevant and interesting for teachers in the context of a full-scale war, including groups of personal growth trainings, socio-psychological trainings, trainings in professional pedagogical communication, etc. An attempt is made to reveal some of the issues of conducting trainings in a remote format, which became possible due to the massive use of information and communication technologies in the educational sphere, and attention is drawn to the positive and negative aspects of online learning technologies. In particular, it is noted that online learning allows creating a safe environment for its participants, expanding geography, and saving time and financial costs. On the other hand, online learning cannot fully ensure direct contact, and some teaching methods are difficult to implement in this format. It has been established that the use of active and interactive learning methods through training allows it to become an effective means of high-quality professional development of teachers and educators of preschool education institutions as specialists.

Key words: professional development of teachers, training technologies in education, primary school teachers, educators of preschools.

Актуальність проблеми. Світові глобалізаційні процеси, цифровізація соціуму, його динамічний розвиток, а в українському освітньому контексті ще й модернізація освітньої галузі всіх рівнів, з другого боку, повномасштабна війна з усіма її негативними результатами зумовили нагальну потребу безперервного навчання педагогічних працівників, постійного оновлення ними професійних знань та компетентностей. Тренінгові технології у такій ситуації можуть стати ефективним засобом якісного професійного вдосконалення освітян, але за умови поновлення методики їхньої організації, підготовки та проведення в освітній сфері. Проведення тренінгу «в умовах воєнного стану і масової міграції людей з урахуванням безпеки, забезпечення завдяки ним національної єдності та національних інтересів, максимальної реалізації прав людини і соціальних гарантій держави цих прав в умовах війни, інформаційної гігієни, академічної доброчесності тощо» (Василук, 2024, с. 5).

Сьогодні тренінги широко використовуються як у рамках формальної, так і неформальної освіти, їх учасниками можуть бути як

освітяни, так і здобувачі освіти та їхні батьки, вони (тренінги) стосуються різних аспектів освітнього процесу. У національній системі освіти накопичений великий досвід організації та проведення тренінгів, але він стосувався мирного життя. Однак, у період повномасштабної війни «... акцент в тренінгах ... повинен робитися на україноцентризмі і людиноцентризмі ... з іншого боку, потрібні методики проведення тренінгів із психосоціальної підтримки і ментального здоров'я...» (Василук, 2024). Ми погоджуємося з думкою, що «проведення тренінгів у війну потрібно здійснювати з урахуванням цих нових ризиків і небезпек, знати про них і мінімізувати їх вплив» (Василук, 2024), вони мають бути спрямовані, насамперед, на виживання і життєстійкість, а не на досягнення, розвиток чи вдосконалення. У цьому й полягає кризова ситуація та затребуваність дослідження цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом ХХ століття тренінг здобув визнання і став використовуватися у різних галузях наук. Не стала винятком освіта. Сьогодні тренінгові технології широко використовують не лише при

підготовці майбутніх педагогів для їх успішного професійного становлення. Цей метод є ефективним у плані подальшого професійного поступу та вдосконалення, а тому часто використовуванним, і з практикуючими, досвідченими вчителями, вихователями закладів дошкільної освіти, керівниками освітніх установ.

Проблеми запровадження тренінгових технологій досліджували Д. Богоявленська, В. Зливков, Є. Карпенко, М. Поташник, В. Ромеєць С. Страшко, С. Лукомська, які по-різному підходили до розуміння суті феномену тренінгу, його трактування. Сьогодні в науковому світі добре відомі дослідження науковців Лейпцизької школи, зокрема, Манфреда Форвега, Траделя Альбера, Талліннської школи – Х. Міккіна та інших. Л. Шнейдер, І. Дружиніна велику увагу приділяють психологічним тренінгам. Дослідники Г. Ковальчук, Л. Бондарева, Т. Поясок, Ю. Завалевський чимало наукових розвідок присвятили питанню впровадженню освітнього тренінгу в педагогічний процес професійної підготовки майбутніх педагогів.

Однак, недостатньо уваги приділяється дослідниками питанням вивчення тренінгових технологій в умовах війни як кризової ситуації, їхнього впливу на професійний розвиток педагогів у динамічних та бурхливих сферах сучасного життя.

Мета дослідження – дослідити особливості впливу тренінгових технологій на професійний розвиток педагогів у сучасних українських реаліях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тренінгові технології, під якими розуміють «систему діяльності щодо відпрацювання певних алгоритмів навчально-пізнавальних дій і способів розв’язання типових завдань у процесі навчання» (Перець, 2011, с. 256), відносять до новітніх технологій. Тренінг сьогодні є одним з найбільш дієвих та ефективних методів навчання як дітей, так і дорослих. Він допомагає опрацювати не стільки теорію, як сформулювати або вдосконалити певні компетентності, розвинути особистісні й професійні якості. Наприклад, «... тренінг відіграє системотворчу роль у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів, є проміжною ланкою між теоретичним засвоєнням знань та їх практичним застосуванням у реальних умовах сучасної школи» (Перець, 2011, с. 257). Учасники

тренінгу в рамках заняття набувають нового досвіду, що сприяє підвищенню їхньої мотивації до саморозвитку та професійного зростання.

Більшість дослідників феномену тренінгу вважають його «батьками» К. Левіна та К. Роджерса, а датою народження 1946–1947 роки. Цей метод у педагогіці розглядають як метод, що «... спирається на проблемне навчання через дії і досвід, які використовують дані про актуальну поведінку учасників і про ситуації, що виникають у групах, про спроби їх зміни, зокрема, шляхом взаємодії учасників» (Зливков, 2022, с. 6). Нам імпонує визначення тренінгу як «... багатофункціонального методу навмисних змін психологічних феноменів людини, групи й організації з метою гармонізації професійного й особистісного буття людини» (Приходько, 2005, с. 184).

Варто також акцентувати увагу на тому, що в основі тренінгових технологій лежить колективна робота групи, яка в підсумку має сформулювати певне бачення з теми дискусії. Крім того, тренінги дозволяють розвивати в учасників креативне та критичне мислення, вміння комунікувати між собою, висловлювати власні думки, здійснювати індивідуальний підхід, що надзвичайно важливо в кризових ситуаціях людського буття, які зараз переживає український народ та національна освіта, зокрема.

Тренінгові технології певним чином відрізняються від традиційного навчання. Зокрема, традиційне навчання спирається на правильну відповідь, у ході такого навчання відбувається передача інформації.

Тренінг орієнтований на питання і пошук відповідей на нього, причому «до уваги береться весь потенціал людини: рівень та обсяг її компетентності, самостійність» (Перець, 2011, с. 259), використовуються інтерактивні методи навчання, що сприяє підвищенню рівня професійної компетентності вчителя, вихователя закладу дошкільної освіти, формуються та вдосконалюються професійно значущі якості особистості педагога, відбувається розвиток навичок адекватного самоконтролю, здатності до самовдосконалення, поглиблюються комунікативні вміння, навички висловлювати власні погляди, вирішувати нестандартні педагогічні ситуації, знаходити компроміс. Усе це в результаті призводить до гармонійного розвитку особистості не лише як фахівця, але й людини.

Однак, не дивлячись на актуальність та затребуваність тренінгів, варто пам'ятати, що тренінгові технології «... не можна розглядати ізольовано від інших форм діяльності в організації чи у будь-якій іншій галузі, ... наприклад, ... тренінг усвідомленого батьківства не просто навчає ефективній взаємодії батьків з дітьми, а й формує усвідомлення ролі батьківства у мінливому динамічному світі» (Зливков, 2022, с. 16).

Ще один важливий аспект, на який варто звернути увагу – це класифікація тренінгів. Сьогодні існують різні підходи щодо їх класифікації, єдиної думки серед науковців із цього питання немає.

Зокрема, виділяють групи тренінгів особистісного зростання, їх ще називають тренінгами сенситивності, «... учасники тренінгу мають оволодіти навичками розпізнавання власних емоцій тут і зараз, вмінням давати та отримувати зворотній зв'язок, використовувати тренінговий досвід у повсякденних ситуаціях, розуміти вплив своїх слів і вчинків на поведінку інших та ефективно поводитися у конфліктах» (Зливков, 2022, с. 17). У тренінгах особистісного зростання часто використовують такі форми роботи, як: дискусії без заданої теми, рольові ігри за участі всіх членів групи тощо.

Актуальними та цікавими для педагогів у час повномасштабної війни будуть, на наш погляд, «... психокорекційні групи – це невеликі тимчасові об'єднання людей, які мають спеціально призначеного керівника, який організовує та проводить зустрічі, спрямовані на взаємне дослідження людей, отримання знань про власну особистість, її розвиток і розкриття» (Зливков, 2022, с. 18).

Групи зустрічей або інкаунтер групи виникли у психотерапії, вони «... ґрунтуються на ідеї інтеграції переживань і тілесних відчуттів, емоційно блокованих фрагментів особистого досвіду і завершення енергетичних циклів» (Зливков, 2022, с. 19). У науковому світі часто тренінгові та психотерапевтичні групи ототожнюють, хоча вони мають певні відмінності.

У плані розвитку комунікативних навичок ефективними для педагогів будуть балінтовські групи, «... пріоритетами в роботі балінтовських груп є безпека обговорення, аналіз і емоційна підтримка її учасників» (Зливков, 2022, с. 19). Корисним та затребуваним серед освітян є соціально-психологічний тренінг, який спрямований

на формування та розвиток навичок міжособистісного спілкування, «... розвиток в учасників міжособистісної сенситивності, емпатії, підвищення точності міжособистісного сприймання» (Зливков, 2022, с. 23).

Часто тренінги, які проводяться міжнародними гуманітарними організаціями стосуються, насамперед, дітей, здобуття ними освіти в умовах повномасштабної війни та викликів, зумовлених нею і менше проблем педагогів, особливостей проведення ними освітнього процесу в умовах війни, їхнього психоемоційного стану тощо. Однак від педагога, його професійної майстерності, стресостійкості в умовах війни, емоційного здоров'я залежить у багатьох аспектах не лише якість організації та здійснення ним освітнього процесу, а й ефективна діяльність здобувачів освіти, атмосфера у колективі, згуртованість, доброзичливе ставлення, емоційна стійкість тощо. Можемо стверджувати, що тренінгові технології допомагають визначити стиль міжособистісної педагогічної взаємодії, адже в умовах повномасштабної війни постійні тривоги, стрес, відсутність упевненості, емоційне навантаження, хвилювання можуть бути причинами, насамперед, внутрішніх конфліктів та призводити до «професійного вигорання» педагогів.

Для педагога актуальними будуть різні види тренінгів. Адже професія вчителя, вихователя відноситься до групи професій «людина – людині», тому тут надзвичайно важлива роль відводиться, не заперечуючи важливість інших, комунікаційній компетентності. Педагог у процесі педагогічної діяльності спілкується з дітьми, їх батьками, колегами, адміністрацією тощо, можемо стверджувати, що «... спілкування, таким чином, виступаючи і як процес вирішення педагогом безлічі комунікативних завдань, і як його результат, є професійно творчою категорією» (Зливков, 2022, с. 35). Тому важливим для освітян будуть тренінги професійного педагогічного спілкування, іншими словами «це система вправ, спрямованих на оволодіння основами професійного спілкування, що складається із двох циклів: 1) включає в себе два цикли: вправ на практичне оволодіння елементами педагогічної комунікації, що сприяють розвитку комунікативних здібностей, набуттю навичок управління спілкуванням; 2) вправ на вміння діяти у конкретних педагогічних ситуаціях» (Зливков, 2022, с. 35). Під час тренінгів

доцільним буде використання сторітеллінгу, що розуміється як цілеспрямована розповідь спеціальних історій, певних життєвих ситуацій, у яких учасники тренінгу можуть упізнати себе, що водночас є ефективним та потужним комунікаційним потенціалом та надзвичайно важливим засобом в умовах кризових ситуацій.

Н. Лалак у праці «Інтерактивна модель навчання студентів: проблеми та перспективи» звертається до результатів «дослідження американських вчених Р. Карніка і Ф. Макелроя, які виявили достовірну закономірність навчання: людина пам'ятає 10% прочитаного; 20% почутого; 30% побаченого; 50% побаченого і почутого; 80% того, що говорить сам; 90% того, до чого дійшов у процесі самостійної діяльності» (Лалак, 2017, с. 89). Тому виникає питання щодо методів, які використовують у тренінгових технологіях. Варто зазначити, що в тренінгах, як правило, використовуються активні та інтерактивні методи навчання, які допомагають учасникам освітнього процесу розвивати певні практичні навички, мінімізувати негативний вплив кризових ситуацій, зумовлений негативними чинниками війни, «... сприяють переживанню ситуації зі всіма взаємодіями з людьми, зі всіма конфліктами, успіхами і поразками, з адекватною оцінкою індивідуальних, у тому числі і професійних якостей та умінь, необхідних майбутнім фахівцям» (Перець, 2011, с. 260) та практикуючим педагогам. До таких методів і прийомів можемо віднести дискусії, ігри, рольові ігри, лекції, міні-лекція, бесіда, розповідь, роботу в парах, роботу в малих групах, диспути, дебати, мозковий штурм, презентації, самопрезентації тощо.

Масове використання в освітній галузі інформаційно-комунікаційних технологій створило, насамперед, технічні умови для проведення тренінгів у дистанційному форматі, які можуть бути як синхронному, так і в асинхронному режимах. «Онлайн-тренінги – це форма отримання потрібних знань та навичок, яка проходить віртуально за допомогою інтернет-зв'язку. Вони можуть використовуватися для різних цілей, зокрема

підвищення кваліфікації, набуття нових компетенцій, ознайомлення з інноваційними технологіями тощо» (Василук, 2024, с. 78). Однією з особливостей тренінгових технологій в умовах повномасштабної війни є проведення тренінгів онлайн, що дозволяє створити безпечні умови для його учасників, розширити географію та зекономити часові та фінансові витрати. З іншого боку, тренінги онлайн мають певні недоліки, зокрема, «відсутність прямого контакту..., обмеження можливості для практичних занять: деякі види тренінгів, які вимагають практичних занять, можуть бути важко реалізувати в онлайн-форматі» (Лалак, 2017, с. 80).

Висновки. Враховуючи сказане вище, можемо констатувати, що тренінгові технології активно використовуються як у формальній, так і в неформальній освіті. Вони допомагають педагогам сформувати або вдосконалити їхні професійні компетентності, які ми трактуємо як «... комплексне поняття, яке в літературі окреслюється з урахуванням багатьох аспектів та передбачає здатність педагога виконувати педагогічну діяльність на основі інтеграції теоретичних знань, практичних умінь, досвіду, цінностей і важливих особистісних якостей» (Раковець, 2021, с. 57). Важливими для освітян є тренінги професійного педагогічного спілкування, соціально-психологічні тренінги, які спрямовані на формування та розвиток навичок міжособистісного спілкування, тренінги особистісного зростання тощо.

Використання тренінгом активних та інтерактивних методів навчання дозволяє йому стати ефективним засобом якісного професійного вдосконалення вчителів, вихователів закладів дошкільної освіти як фахівців. В умовах повномасштабної війни національна освіта активно практикує використання дистанційних форм навчання, зокрема, проведення тренінгів онлайн.

Дане дослідження не вичерпує всіх аспектів питання. Перспективними напрямками подальших наукових розвідок вважаємо з'ясування ефективних форм та методів проведення тренінгів із використанням дистанційних платформ навчання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зливков В. Л., Лукомська С. О. Сучасні тренінгові технології розвитку особистості в освіті. Київ. 2022. 184 с.
2. Лалак Н. В. Інтерактивна модель навчання студентів: проблеми та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. Вип. 20. № 1 (27). С. 69–70.
3. Організаційно-педагогічні аспекти проведення тренінгів з питань соціального захисту і соціальної роботи в умовах воєнного стану : навчально-методичний посібник / Василук Т. Г., Іванова К. Ю., Караман О. Л., Лисоконь І. О.,

Недрия К. М., Островська Н. О., Парфанович І. І., Размолотчикова І. В., Трубавіна І. М., Череди́ченко О. Ю. ; за ред. І. М. Трубавіної. Кривий Ріг : КДПУ, 2024. 182 с.

4. Перець О. М. Навчальний тренінг як ефективний засіб формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. 2011. С. 256–260. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/10047/Perets.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 10.01.2025).

5. Приходько В. Соціально-психологічний тренінг як засіб формування комунікативної компетенції. *Вісник Львівського університету. Сер. пед.* 2005. Вип. 19. Ч. 1. С. 182–188.

6. Раковець О., Раковець С. Компетентність педагога як основа його професійної майстерності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 1 (105). С. 50–60.

REFERENCES:

1. Zlyvkov V. L., Lukomska S. O. (2022). Suchasni treninhovi tekhnolohii rozvytku osobystosti v osviti [Modern training technologies for personal development in education]. Kyiv (in Ukrainian).

2. Lalak N. V. (2017). Interaktyvna model navchannia studentiv: problemy ta perspektyvy [Interactive model of student learning: problems and prospects]. *Naukovyi visnyk Uzhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Pedagogika. Sotsialna robota»*, 1 (27), 20, 69–70 (in Ukrainian).

3. Orhanizatsiino-pedahohichni aspekty provedennia treninhiv z pytan sotsialnoho zakhystu i sotsialnoi roboty v umovakh voiennoho stanu: navchalno-metodychnyi posibnyk [Organisational and Pedagogical Aspects of Conducting Trainings on Social Protection and Social Work in Martial Law: A Study Guide] / Vasyliuk T. H., Ivanova K. Yu., Karaman O. L., Lysokon I. O., Nedria K. M., Ostrovska N. O., Parfanovych I. I., Razmolodchykova I. V., Trubavina I. M., Cherednychenko O. Yu. ; za red. I. M. Trubavinoi (2024). Kryvyi Rih: KDPU (in Ukrainian).

4. Perets O. M. (2011). Navchalnyi treninh yak efektyvnyi zasib formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv [Educational training as an effective means of forming the professional competence of future primary school teachers]. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/10047/Perets.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (data zvernennia: 10.01.2025) (in Ukrainian).

5. Prykhodko V. (2005). Sotsialno-psykholohichni treninh yak zasib formuvannia komunikatyvnoi kompetentsii [Socio-psychological training as a means of developing communication competence]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Ser. ped.*, 19, 1, 182–188 (in Ukrainian).

6. Rakovets O., Rakovets S. (2021). Kompetentnist pedahoha yak osnova yoho profesiinoi maisternosti [Competence of a teacher as the basis of his/her professional skills]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 1 (105), 50–60 (in Ukrainian).